

T o n i K A

nr. 30

okt 2021

Interview met Tijn Beckand	1
Harry van der Kamp op bezoek	2
Om te janken zo mooi	3
Wie is Frits Rovers	4
Sweelincks psalmen	5
Wie is Heleen Beekhuis	6
Jan Pieterszoon Sweelinck, succesvol ondernemer	7
Meer Sweelinck	8
Wie is Jan-Jaap Hangelbroek	8
Ik moet eigenlijk studeren	9
Wie is Elsbeth Kassies	10
Colofon	10

Vergeten

Ik kan me verschrikkelijk opwinden als ik moet wachten op een heel erg vertraagde trein. Onnozel, ik weet het, en het helpt niet, maar het gebeurt. Is de trein er en rijden we weg, ben ik het zo weer vergeten.

Ik heb mijn eerste grote feest sinds anderhalf jaar alweer achter de rug. Prompt vergeten dat feesten zo lang niet kon. We komen weer in het Vossius, hoeven geen mondkapje meer op, Petra staat er weer met koffie en thee, we zingen weer in een - in ieder geval op het oog - gevulde aula. Helemaal vergeten dat we dat anderhalf jaar moesten missen.

Het gaat gebeuren: we hebben weer concerten, we trekken de concertkleding weer uit de kast (past alles nog?), het volle programma van 2020 voeren we alsnog uit. En we maken weer ToniKA's met verhalen waarin je mede-koorleden van een andere kant leert kennen. En natuurlijk verhalen over wat Sweelinck bezielde en wat Tijn Beckand bezielt. Allemaal voorpret van de concerten. Pompompom, tralalala. #zinin.

Namens de redactie
Marjolein Zinkstok

Een woedend betoog, maar wel met beheersing

Bijna is het zo ver. Na ruim anderhalf jaar mag Toonkunstkoor Amsterdam op vrijdag 8 en zaterdag 9 oktober weer optreden. Het zal voor veel koorleden niet de eerste keer zijn dat ze de 9de Symfonie van Beethoven zingen, maar het wordt wel een van de meest memorabele uitvoeringen. Met Tijn Beckand als dirigent, het Residentie Orkest als orkest en het nieuwe cultuurcentrum Amare in Den Haag als concertzaal belooft het een groots project te worden. ToniKA interviewde Tijn Beckand over hoe dit project tot stand is gekomen, wat hij heeft geleerd van zijn dirigeerlessen en welke stijl hij in de loop van dit leerproces heeft ontwikkeld.

Hoe heb je de 9de Symfonie van Beethoven leren kennen?

Ik kwam voor het eerst met de 9de Symfonie van Beethoven in aanraking toen ik als tiener de film *Die Hard* (1988) zag. Daarin kwam ook het *Ode an die Freude* voor en het stuk greep me meteen aan. Ik wist toen alleen nog dat het een symfonie van Beethoven was en ben meteen naar de platenzaak gegaan om symfonie 1 tot en met 9 te lenen. Ik heb ze allemaal van begin tot eind beluisterd, tot ik helemaal aan het eind van de 9de Symfonie het slotkoor weer hoorde. Het was voor mij het begin van mijn voorliefde voor klassieke muziek.

Hoe is dit project tot stand gekomen?

Jaren later kon ik mijn voorliefde voor de klassieke muziek met een breder publiek delen in *De tiende van Tijn*. Het lag voor de hand dat ik in het 250ste geboortjaar van Beethoven (2020) aandacht zou besteden aan deze componist. Ik had natuurlijk ook een documentaire kunnen maken over zijn leven en zijn werk, maar ik wilde méér doen dan dat. Ik wilde zelf het stuk dirigeren waar het voor mij allemaal mee begon, om zo de mensen meer te prikkelen en een nieuw publiek aan te spreken. Door mijn werk voor *De tiende van Tijn* had ik al veel connecties opgebouwd binnen de wereld van de klassieke muziek, en het Residentie Orkest en Toonkunstkoor Amsterdam wilden graag meewerken aan het project.

Wat heb je zoal geleerd tijdens je dirigeerlessen?

De belangrijkste les is dat je met het bestuderen van muziek nooit klaar bent. Ik had het stuk al 1000 keer gehoord en ik dacht dat ik het wel kende, maar bij nader inzien kende ik

foto: Marjolein Zinkstok

foto: Marjolein Zinkstok

het toch niet zo goed als ik dacht. Ik heb veel verschillende uitvoeringen beluisterd en ben daardoor steeds dieper in het stuk gekomen. Bij Jules van Hessen heb ik de basis van het dirigeren geleerd: in tweeën, drieën en viereën slaan, oefenen met kwintetten en andere kleine groepen musici. De generale repetitie zal de eerste keer zijn dat ik met een volledig orkest en volledig koor oefen, dus dat zal wel even anders zijn.

Hoe beïnvloedt het feit dat je geen noten kan lezen je dirigeerstijl?

Het blijft natuurlijk een uitdaging. Als ik even niet meer weet waar ik ben, kan ik niet terugvallen op de partituur. Maar ik zie

ook voordelen. Doordat ik nooit naar het blad kijk, sta ik veel meer in contact met de musici. Verder sta ik onbeveng in het stuk. Ik ben niet bang dat ik echt de weg kwijt zal raken. Ik ken het stuk goed, de musici kennen het stuk goed en de opbouw van het stuk is vrij helder: een baan om de aarde.

Kun je meer zeggen over de eigen stijl die je hebt ontwikkeld?

Ik heb zeker een eigen stijl, maar die zit nog grotendeels in mijn hoofd. Ik heb er weinig mee kunnen oefenen in de praktijk. Ik heb eerst veel geluisterd naar andere uitvoeringen. Vooral de uitvoering van Leonard Bernstein in 1989, kort na de Val van de Muur, heeft me erg getroffen. Maar voor deze tijd vind ik het tempo eigenlijk te langzaam. John Elliot Gardiner vind ik weer te snel. Ik ben op zoek gegaan naar een tempo ertussenin. Een met een zekere lichtheid en urgentie, maar zonder de majestueuze logheid verloren te laten gaan.

Ik heb een duidelijk gevoel over wat Beethoven met het stuk wil zeggen. Het was de eerste keer in tien jaar dat hij iets van zich had laten horen en hij wilde aan iedereen laten zien dat hij er nog was. Het was een afrekening, een woedend betoog, maar wel met beheersing. Het samenspel van gevoelens in het eerste deel, de melodielijn die telkens van instrument naar instrument verspringt in het tweede deel, het verlangen naar het onbereikbare in het derde deel, en tot slot het vierde deel: een uiting van menselijkheid en de mensheid in zijn schoonste vorm. Dat alles hoop ik tot uiting te kunnen brengen tijdens de uitvoering.

Daan Nijssen

Op zaterdag 2 oktober bezocht Harry van der Kamp de repetitie van Toonkunstkoor Amsterdam. Van der Kamp, die onder meer wereldwijde bekendheid geniet als bas-bariton, documenteerde het complete vocale werk van Sweelinck en zette het op CD met het door hem opgerichte Gesualdo Consort Amsterdam: Het Sweelinck Monument

foto: Willemien Booster

Om te janken zo mooi

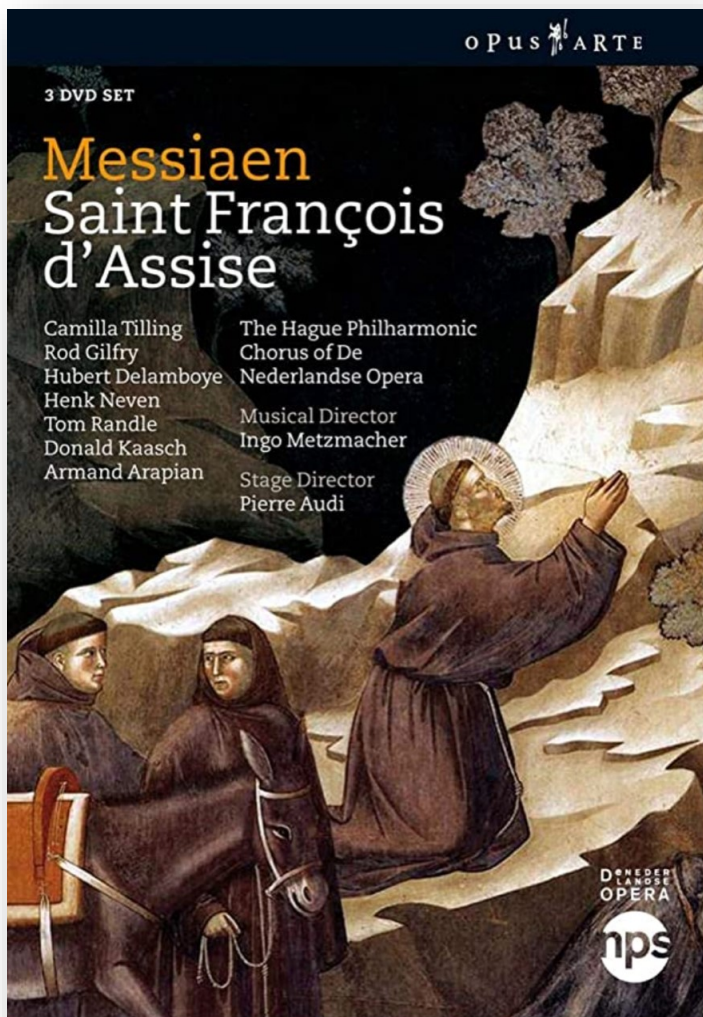

Muziek is emotie. Iedereen kent het wel, dat je elke keer weer een brok in de keel krijgt van een bepaald muziekstuk of er tot tranen toe door geroerd wordt. Vaak zit er een verhaal achter.

In 2008 had ik het genoegen om in ons Muziektheater een uitvoering van *Saint François d'Assise* bij te wonen van Olivier Messiaen. Deze Franse componist leefde van 1908 tot 1992 en componeerde *Saint François d'Assise*, zijn enige opera, tussen 1975 en 1983.

Het was een unieke uitvoering in het kader van het Holland Festival: een ongekennde prestatie van het Residentie Orkest - op het toneel - onder leiding van de toenmalige chef van DNO, Ingo Metzmacher, met sublieme medewerking van het Koor van DNO en geweldige solisten. Wat een beleving was dit!

Het was eigenlijk mijn eerste (live) kennismaking met het unieke universum van Olivier Messiaen. Ik werd ondergedompeld in zijn rijke klankwereld: het zeer eigen gebruik van het Gregoriaans, zijn bijzondere toonladders, vogelgeluiden (Messiaen 'vertaalt' vogelgeluiden naar unieke Indiase ritmes in houtblazers en melodisch slagwerk - de vogels staan zelfs genoemd in de partituur!) en hemelse klanken door uitzonderlijke orkestratie. De verschillende leitmotieven leiden je door de opera.

Messiaens harmonieën en akkoordverbindingen zijn zo bijzonder, dat er 12-tonige (zeer dissonante, maar vooral ook kleurrijke) akkoorden voorbijkomen, maar ook eenvoudige majeure-drieklanken die door de context een bijzondere betekenis krijgen die door geen enkele andere componist geëvenaard kunnen worden. Messiaen zag bij iedere samenklank een duidelijke kleur. Hoe complexer de samenklank, hoe complexer en genuanceerder de kleur.

Na 5 uur complexe harmonieën, een uitgebreid vogelconcert, de geweldige passages waarin de engel zingt en nog veel meer, bouwt Messiaen de slotpassage van deze opera op naar een enorme climax van een helder, licht C-groot akkoord – voor Messiaen is dat akkoord wit, de kleur van het licht. Het gehele koor en orkest zingen en spelen dit C-groot akkoord met een enorm crescendo van bijna een minuut lang naar *fff*, met als hoogtepunt de tam-tam (een enorme gong) die aanzwelt richting het laatste moment. Dit slot is adembenemend.

Arjen Berends

Bekijk en beluister het eerste deel van deze uitvoering van Saint François d'Assise

Wie is wie

Frits Rovers
bas
lid sinds september 2019

Zong je in een ander koor? Doe je nog iets anders met muziek?

Opgegroeid in de nadagen van het Rijke Roomse Leven in een Limburgse parochie ben ik als jongenssopraan vanzelfsprekend lid geweest van het jongenskoor, het kerkkoor en later het schoolkoor. En daarnaast van de koninklijke harmonie St Caecilia, waar ik acht jaar hoorn heb gespeeld. Toen ik in 1976 in Utrecht ging studeren, is dat verwaterd, vermoedelijk ook omdat ik afstand nam van de parochiale cultuur waaruit ik voortkwam. Ik vind het achteraf erg jammer dat ik om die reden ophield met musiceren. Heel dom ook, want zingen is mijn lust en mijn leven! Pas sinds de jaren negentig ben ik weer een fervent bezoeker van Concertgebouw en opera geworden. En op mijn werk was ik lange tijd de animator van het jaarlijkse kerstkoor. Het bloed kruipt waar het niet gaan kan!

Wat vind je leuk aan TKA? Is er iets wat je graag anders zou willen zien?

De veelstemmigheid en de klankkleur van grote koren ontroeren me. TKA ken ik natuurlijk van de jaarlijkse *Matthäus* op Goede Vrijdag. En hoewel we Bach in de katholieke traditie niet zo goed kennen, voert '*O Haupt voll Blut und Wunden*' me toch helemaal terug naar de katholieke Kruisweg uit mijn jeugd, de traditie waarbij op Goede Vrijdag 's middags om drie uur langs de statieën van Jezus' lijden werd getrokken en tussen elke statie Bachs koraal werd gezongen. Het is eigenlijk vanwege die ontroering dat ik na jarenlange aarzeling de stap heb gezet naar het koor. Dat was in 2019. Mijn aarzeling had ermee te maken dat ik wist dat ik me erin zou verliezen, terwijl ik een verschrikkelijk drukke baan had. Ik vond het van meet af aan een grote eer om lid van het TKA te mogen worden. In mijn eerste repetitie viel ik midden in het *Ave Verum*, wat echt 'thuiskomen' was. Vreemd genoeg ging ik er vanzelfsprekend vanuit dat ik vanwege mijn verleden als jongenssopraan bij de tenoren zou worden ingedeeld, maar mijn stem blijkt enorm te zijn 'gezak't' en de passagio naar mijn kopstem werkt (nog) niet, al doet mijn zangleraar enorm zijn best me voorbij de hoge E op te stuwten naar ongekende hoogten. Boudewijn deelde me na mijn auditie hoe dan ook resoluut bij de baritons in. En bij die mannen heb ik het geweldig naar mijn zin. Ik voel me inmiddels echt thuis in het koor en de programmering vind ik top, al zijn die stukken van Van der Linde wel aan de moeilijke kant!

Welk concert, waaraan je meewerkte, is je het meest bijgebleven? En welk stuk zou je (nog eens) willen zingen?

Daar kan ik heel kort over zijn: *Ein Deutsches Requiem* van Brahms op 1 februari 2020. Wat een prachtig stuk is dat en wat een bijzondere uitvoering was het, daar in de stampvolle Dominicus. Dat zou ik graag nog eens willen doen. Vanwege de pandemie heb ik nog altijd geen *Matthäus* kunnen zingen. Ik verheug me nu al op de uitvoeringen in 2022!

Wat is voor jou het mooiste lied aller tijden?

Dat varieert per stemming en per periode, maar momenteel ben ik helemaal weg van *Gestillte Sehnsucht*, een gedicht van de romanticus Friedrich Rückert dat Brahms in 1884 heeft verklankt voor alt, altviool en piano. Werkelijk prachtig!

Wat doe je in het dagelijks leven? En heb je – buiten het zingen – nog andere hobby's?

Dat is een interessante vraag, omdat ik afgelopen zomer na ruim 35 jaar afscheid heb genomen van mijn werk in het hoger onderwijs, aanvankelijk als docent geschiedenis en de laatste tien jaar als eindverantwoordelijk hoofd van de lerarenopleidingen van de Hogeschool van Amsterdam. In de aanloop naar mijn pensioen ben ik nu weer een 'vrij man', verlost van al het bestuurlijke werk, hoe boeiend dat ook is geweest. Het is mijn vaste voornemen om nu terug te keren naar het historisch onderzoek, want sinds mijn promotie in 1994 heb ik maar bitter weinig zelfstandig onderzoek kunnen doen en heb ik me in mijn rol van historicus voornamelijk met educatieve publicaties en het organiseren, schrijven en redigeren van landelijke handboeken beziggehouden. Dat ik nu weer tijd maak voor mijn oude ambacht, is dus deels vakmatig en deels uit hobby. En het lijkt me heel leuk om dat ook samen met mijn echtgenote Els Kloek te doen, als historica vooral bekend vanwege haar megaproject *1001 Vrouwen uit de Nederlandse geschiedenis*. Daarnaast wil ik meer werk maken van onze kleinzoon Abel, naar mijn overtuiging een getalenteerd zanger, maar voor TKA wat te jong: in augustus werd hij twee jaar!

Wat is je favoriete vakantiebestemming?

Norg, in het noorden van Drenthe. Daar hebben we een vakantiehuis!

Is er een boek dat je iedereen zou aanraden te lezen?

Heel lang zou ik daar onmiddellijk op geantwoord hebben met: *Het bureau* van J.J. Voskuil. Daarin wordt het menselijk tekort zo meedogenloos en toch ook zo vol mededogen beschreven, dat je niets anders meer nodig hebt. Maar ja, dat opus is ook alweer meer dan 20 jaar oud...

Met wie zou je weleens een borreltje willen drinken?

Met mijn in 2000 overleden vader – groot liefhebber van krakende platen met sentimentele vooroorlogse tenors als Benjamins Gigli – zou ik wel weer eens een middag aan de toeg van een groot klassiek Limburgs café willen zitten. Of beter nog: in 's-Hertogenbosch, want daar kwam hij vandaan.

Wanneer ben jij het meest in je element?

Mijn vrouw zegt altijd: 'Jij hebt genoeg aan jezelf.' En dat is waar. Maar ik ben ook in mijn element in grote gezelschappen, zeker als er wat te lachen valt! Het hangt er dus maar net vanaf. Dat zal wel met mijn sterrenbeeld Tweelingen te maken hebben.

Heb je een motto?

'Alles komt goed!'

Sweelincks Psalmen: 'een goddlycke galm in aller enghlen oor' (Vondel)

Jan Pieterszoon Sweelinck (1562-1621) is geboren in Deventer - vandaar de Nedersaksische uitgang - inck (denk aan Bannink en Wilmink). Sweelinck treedt al jong in de voetsporen van zijn vader, die organist is van de Oude Kerk in Amsterdam. Al op zijn vijftiende jaar bespeelt hij in diezelfde kerk de orgels, nog voor de Alteratie van 1578. Het Amsterdamse stadsbestuur zweert bij die Alteratie officieel het katholieke geloof af en stelt zich onder het gezag van de Staten-Generaal. Sindsdien mag het orgelspel de eredienst niet meer opluisteren. Het is eigenlijk de bedoeling om de kerkorgels af te breken en de orgelpijpen om te smelten om de opbrengst aan de armenzorg te geven, maar dat alles houdt het dan al eigennuttige Amsterdam gelukkig tegen. De orgels zijn namelijk eigendom van het stadsbestuur. Dat weigert de afbraak en geeft de werkloze Sweelinck een andere opdracht: elke dag voor een uur het orgel bespelen en toezicht houden op de orgels van de Oude Kerk. Dat maakt dat Sweelinck zijn werk kan voortzetten. En niet zonder resultaat. Zijn leerlingen komen van heinde en verre naar Amsterdam om les te krijgen bij "Meester Piet". In Hamburg krijgt hij daardoor snel de bijnaam "Der Organistenmacher".

Geneefse Psalter

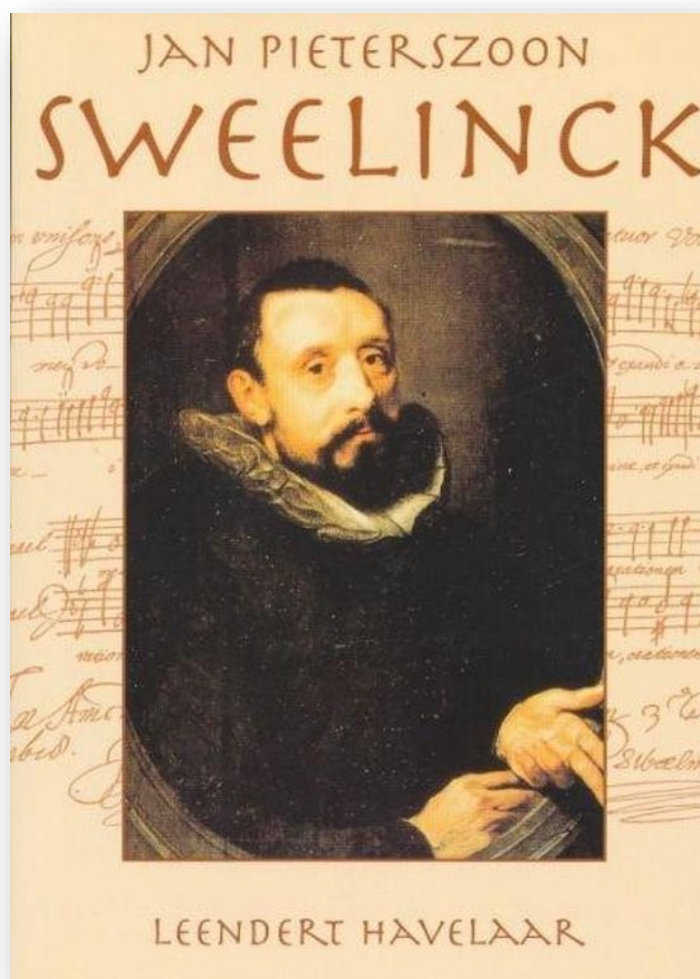
Sweelinck zelf vindt zijn vocale werk echter belangrijker. Tijdens zijn leven verschijnt het merendeel daarvan in druk, terwijl de klaviermuziek alleen in handschriften bewaard blijft. Het hoogtepunt van Sweelincks vocale muziek is het polyfoon getoonzette werk van de 150 psalmen. Sweelinck componeert in de laatste 20 jaar van zijn leven de complete 150 psalmen naar de melodieën en teksten uit een psalmboek uit Genève (het Geneefse Psalter) uit 1562. Hij was geboeid geraakt door dit Franstalige werk. Pas in 1603 begint hij aan dit levenswerk. Bij het verschijnen van boek 1 met 50 psalmen spreekt hij het voornemen uit om alle resterende psalmen ook te bewerken. Hij neemt dat voornemen met grote voortvarendheid ter hand. In 1613 en 1614 verschijnen er twee boeken met elk 30 psalmen. Het vierde en laatste boek verschijnt in 1621, jammer genoeg na zijn dood.

Collegia musica

Voor wie en met welk doel heeft Sweelinck die 150 psalmen getoonzet? En waarom gebruikte hij de Franse tekst en niet de prachtige Nederlandstalige berijming van Marnix van St. Aldegonde? De bewaard gebleven Nederlandse liedboeken uit Sweelincks tijd bewijzen dat men al in het begin van de Gouden Eeuw graag in het Nederlands zong. Sweelincks voorkeur is hoogstwaarschijnlijk gebaseerd op muzikale overwegingen. Het Geneefse Psalter bestond niet alleen uit poëtisch zeer fraai vertaalde teksten, maar ook uit melodieën die pasten bij het ritme van de Franse tekst. Vast staat in elk geval dat Sweelinck zijn gigantische werk niet bedoeld heeft voor gebruik bij de calvinistische eredienst. De kerkgangers hadden de ingewikkelde muziek nooit zomaar kunnen zingen en als er bij de dienst gezongen werd, dan was dat eenstemmig en in het Nederlands.

De psalmen van Sweelinck zijn geen gebruikskunst, maar bedoeld om in kleine kring op te voeren. In Sweelincks tijd floreerden de *collegia musica*: kleine muziekgezelschappen die niet voor de kerk musiceerden, maar in besloten kring, thuis. Ze bestonden in de regel uit 15 tot 20 leden die, meestal onder leiding van een 'meester', muziek maakten, aanvankelijk om beurten bij de leden aan huis, later ook in een door de stad ter beschikking gestelde zaal. Deze amateurzangers zongen Nederlandse, Franse en Italiaanse liederen, en ook psalmen. In feite zijn die gezelschappen een tamelijk bescheiden bestemming voor wat later een hoogtepunt van de 17de eeuwse vocale muziek is gaan heten. Biograaf Leendert Havelaar spreekt zelfs van een "een meesterwerk dat daarna, de Matthäus Passion wellicht uitgezonderd, tot op heden niet is geëvenaard".

Bart Garssen

Havelaar, Leendert: Jan Pieterszoon Sweelinck, "de phoenix der musycke" (Vondel) - Epe: Niesje Wolters van Bommel, 2000 93 p. ill, 24 cm. ISBN 0-446-31078-6

Wie is wie

Heleen Beekhuis
sopraan
lid sinds december 2015

Zong je in een ander koor? Doe je nog iets anders met muziek?

Vanaf de middelbare school heb ik in allerlei koren gezongen. In 1986 deed ik voor het eerst auditie bij Toonkunstkoor. Hier kwam ik terecht via de directeur van een school waar ik stage liep als logopediste, eveneens Toonkunstenaar. Mijn grootmoeder had ook in Toonkunstkoor gezongen. Daardoor kende ik het koor van naam. Het was een mooie tijd, waar ik vriendinnen aan over heb gehouden met wie ik nog steeds contact heb. Na 13 jaar ging ik uit het koor. Vanwege drukte kwam het zingen tijdelijk op een laag pitje te staan.

In 2016, toen ik weer drie jaar in een kleiner koor zong, voelde ik toch de behoefte om nog eens de *Matthäus* te zingen en deed ik opnieuw auditie voor Toonkunstkoor, waar ik nog een aantal mensen van 'vroeger' tegenkwam. Theo Laceulle was de eerste die mij opnieuw verwelkomde.

Tot mijn verbazing bleek er de afgelopen repetitie al sprake te zijn van een vijfjarig jubileum van mijn tweede termijn bij dit koor. De tijd vliegt. In totaal heb ik er nu 18 jaar opzitten, vóór Boudewijn onder Jan Eelkema en Winfried Maczewski.

Behalve in Toonkunstkoor zing ik nog in kleinere koren en ensembles en speel ik viool in een salonorkest. Sinds kort heb ik weer vioolles, waar ik enorm van geniet.

Wat vind je leuk aan TKA? Is er iets wat je graag anders zou willen zien?

Het is heerlijk om met een grote groep samen te zingen en mooie projecten te ondernemen. De klassieke canon heb ik grotendeels wel meerdere malen meegezongen. Neem de *Negende Symfonie* van Beethoven. Die zongen wij destijds jaarlijks drie dagen achter elkaar in de Robeco-serie, een ware aanslag op de stem. Gelukkig repeteren we hem nu niet lang achter elkaar en mogen de sopranen tijdens de repetitie de hoge noten naar believen octaveren. De *Negende* als geheel vind ik wel een fantastisch stuk, waar ik tijdens de uitvoeringen ieder keer weer iets nieuws in ontdek. De *Matthäus* heb ik vele tientallen keren gezongen.

Nieuwe composities instuderen vind ik interessant. Ze zijn eerst weerbarstig, maar de voldoening is groot wanneer je ze eenmaal begrijpt en doorgrondt. Ze vormen een uitdagende afwisseling met het standaardrepertoire.

De afwisseling van repetitoren vind ik meestal ook prettig, evenals het oefenen in kleinere groepen. Confronterend, maar leerzaam.

Het klinkt oneerbiedig, maar ik ben lichtelijk Bach-moe geraakt de afgelopen periode. Weihnachtsmatig kennen we geen seizoenen, we repeteren (eerst via Zoom en Jamulus) de kerstcantates al het hele jaar. Het voelt een beetje als schaatsen in de zomer, maar het is vast nodig om goed beslagen ten ijs te komen.

Welk concert, waaraan je meewerkte, is je het meest bijgebleven? En welk stuk zou je (nog eens) willen zingen?

Graag zou ik eens *Die Jahreszeiten* of *Die Schöpfung* zingen. Dat is schitterende muziek, ook geschreven voor een groot koor. Het zou prettig zijn eens iets luchtigs aan te pakken.

Ik vond de uitvoering bij de 80ste verjaardag van Toer van Schayk in de Stopera een mooie ervaring.

Wij zongen het *Requiem* van Mozart op een kluitje in de orkestbak en hoorden boven ons hoofd de dansers springen op het podium. Tot ik een keer in de zaal mocht kijken en luisteren, had ik geen idee wat er daarboven gebeurde. Het was ook spannend om mee te doen met *Amadeus live*, waarbij we als koor ook een rol vervulden en op het podium een dansje moesten maken en een paar delen uit het *Requiem* van Mozart zongen.

Wat is voor jou het mooiste lied aller tijden?

Ik houd van de liederen van Mendelssohn.

Heb je – buiten het zingen – nog andere hobby's?

Ik lees graag en ik houd van zwemmen en aquajoggen.

Wat doe je in het dagelijks leven?

Ik ben docent NT2 en logopediste.

Wat is je favoriete vakantiebestemming?

Het afgelopen jaar heb ik veel in Nederland gefietst en is het weer eens tot mij doorgedrongen dat ons land prachtige plekken kent. Die plekken zijn wel het mooist als er een zonnetje schijnt...

Is er een boek dat je iedereen zou aanraden te lezen?

Op dit moment lees ik *De tolk van Java*, van Alfred Birney, over het belaste verleden van een man wiens vader voor de Nederlanders in het leger heeft gewerkt tijdens de politieke acties op Java. Dit deel van onze oorlogsgeschiedenis is tot nu toe nogal onderbelicht gebleven. De auteur was dit jaar een van de Zomergasten. Dat was een interessante aflevering.

Vertel eens iets verrassends over jezelf.

Ik zwem graag in open water. Op Nieuwjaarsdag duik ik bij Bloemendaal in de Noordzee.

Jan Pieterszoon Sweelinck, succesvol cultureel ondernemer

Dit jaar herdenken we de 400ste sterfdag van een Nederlandse componist die in zijn tijd wereldfaam genoot, maar tegenwoordig nauwelijks meer wordt uitgevoerd. Het gaat uiteraard over Jan Pieterszoon Sweelinck (1562-1621). Een van de organisatoren van de grote Sweelinck-herdenking is Simon Groot, conservator van de Toonkunstcollectie van Allard Pierson, de erfgoedorganisatie van de Universiteit van Amsterdam, en groot kenner van Sweelinck en zijn oeuvre.

"Sweelinck wordt wel de Rembrandt van de Nederlandse muziekwereld genoemd. Daarbij moet je niet denken aan zijn algemene bekendheid. Die is in Nederland, maar ook wereldwijd, bescheiden. De vergelijking gaat wel op wanneer je beide kunstenaars als cultureel ondernemer ziet in hun tijd. Rembrandt was invloedrijk door de vele leerlingen en de vele opdrachten die hij voor zijn 'onderneming' wist binnen te halen. Daardoor werd zijn invloed gaandeweg groter en kennen we zijn werk tot op de dag van vandaag. Sweelinck had ook veel leerlingen, die hij orgel leerde spelen. Dat spel namen ze mee naar hun vaderland. Hij had bijvoorbeeld veel Noord-Duitse leerlingen. Uit die Noord-Duitse orgelschool is ook Johann Sebastian Bach voortgekomen. Er is een rechtstreekse lijn van Sweelinck via zijn leerlingen en hun leerlingen naar Bach. Maar die organisten schreven ook zijn werk over en voerden het uit. Daardoor bleef veel werk van Sweelinck bewaard, juist in Duitse bibliotheken. Los daarvan was Sweelinck in zijn tijd bekend als orgelvirtuoos. Als je naar Amsterdam reisde en je was geïnteresseerd in muziek, dan moest je hem gehoord hebben. Als stadsorganist van Amsterdam bespeelde hij meerdere dagen in de week urenlang het orgel van de Oude Kerk. Alleen niet tijdens de dienst, want dan was het gebruik van 'des duivels fluitenkast' ten strengste verboden. Maar zodra de gelovigen de kerk weer hadden verlaten, speelde Sweelinck vrolijk verder voor toeristen en andere bezoekers. Zijn graf bevindt zich dan ook terecht in die kerk. Het is steen nummer 199."

Stemboeken

"Naast de orgelmuziek is zijn hoofdwerk de verklanking van alle 150 psalmen. Die muziek schreef hij niet met de bedoeling om het uit te laten voeren in een groter verband of concertzaal. Het was vooral bedoeld om thuis uit te voeren, met vrienden en familie. Het was een soort spel: je gaf de muzikale motieffjes al zingend aan elkaar door en amuseerde je. De psalmen werden vooral vijf- en zesstemmig, maar ook wel vier-, zeven- of zelfs achtstemmig getoonzet. De uitvoering door koren stamt van veel later, uit de negentiende eeuw. In Nederland was het J.P. Heije die de muziek van Sweelinck nieuw leven inblies. Rond 1850 was niet één stuk van Sweelinck bekend. Heije wist van de psalmen van Sweelinck en loofde beloningen uit aan degene die hem aan stemboeken of wat dan ook voor materiaal kon helpen van die psalmen. Rond 1860 beschikte hij slechts over de vier bundels met alle psalmen, maar uitsluitend de tenorpartijen ervan. Rond 1870 kwamen gaandeweg ook de andere stempartijen van de psalmen tevoorschijn. In de Koninklijke Staatsbibliotheek zu Berlin trof men een selectie van Sweelincks psalmen aan, maar met Duitse tekst (in plaats van de originele Franse) en ritmisch daarop aangepast. Op basis van deze Duitse uitgave en de originele tenorpartij konden enkele psalmen gereconstrueerd worden en zo ontstond de

Jan Pieter Heije

uitgave van acht psalmen uit 1876, de uitgave die TKA gebruikt. Kort na Heijes dood dook in The British Museum een volledige set stemboeken op van de originele druk van de eerste drie psalmbundels (1604, 1613 en 1614). Nog een tijdje later bleek de Bodleian Library in Oxford een volledige set van de vierde en laatste bundel (1621) te hebben."

19de-eeuwse revival

"Het is dus niet zo vreemd dat Toonkunstkoor Amsterdam nu twee van die 19de-eeuwse psalmbewerkingen gaat uitvoeren tijdens het festival. Dat is terug te voeren op die 19de-eeuwse revival van Sweelinck en de toen gangbare muziekpraktijk. En omdat in de 19de eeuw oratoriumkoren en grote orkesten in de mode waren, zijn beide stukken aangepast aan die praktijk. Er zijn dus grote verschillen in de uitvoering. Allereerst is het zeer waarschijnlijk dat de oorspronkelijke psalmen twee keer zo snel werden gezongen als wat jullie nu gaan doen. Dan zijn de intimiteit en het spelelement ook weg. Sweelinck schreef de psalmen met Franse tekst, jullie gebruiken de 19de eeuwse Nederlandse vertaling. Uiteraard maakt dat niet uit. Het is en blijft Sweelinck. Je moet het leren waarderen. Zoals je weet ben ik al mijn hele muzikale leven bezig met het zo smakelijk mogelijk serveren van Sweelincks muziek, zodat deze onterecht wat vergeten muziek weer opnieuw gewaardeerd wordt. Het komende festival en jullie uitvoering zullen daar ongetwijfeld een steentje aan bij gaan dragen."

Jos van Waterschoot

Meer Sweelinck

Podcastserie

Op NPO Radio 4 is een podcastserie over Sweelinck te beluisteren, gemaakt door Tineke Steenbrink en Botte Jellema, op initiatief van radiomaker Marjolein de Moor.

De serie begon op 17 september met een aflevering van 25 minuten over *Sweelinck nu: de Bach van Nederland*.

Tentoonstelling

In Stadsarchief Amsterdam is van 17 september 2021 tot 9 januari 2022 een tentoonstelling *Sweelinck, Stadsmusicus van Amsterdam, 1621-2021* te zien. Daarin ligt de nadruk op zijn vocale muziek. Er zijn allerlei stukken te bekijken, van waardevolle 17de-eeuwse stemboeken uit Zwitserland tot een recent voltooid portret van Sweelinck door Henk Helmantel. Bijzondere documenten uit het Stadsarchief vertellen over het leven en werk van Sweelinck in het Amsterdam van 400 jaar geleden. Toegang is gratis.

Ook zijn er vier concerten van het Sweelinck Festival in het Stadsarchief.

Sweelinck-stadswandeling Amsterdam

Speciaal voor het Sweelinck Festival heeft de Amsterdam Cultuur Historische Vereniging een wandeling samengesteld, die op eigen gelegenheid te lopen is. Aan de hand van een uitgebreide beschrijving maak je kennis met Sweelinck en het Amsterdam van omstreeks 1600. Welke belangrijke gebeurtenissen speelden zich toen af? Welke BN'ers van toen heeft hij misschien ontmoet? Wat zien we nog terug van de stad uit die tijd? En waar en op welke wijze wordt Sweelinck nu in Amsterdam geëerd? Al deze vragen komen aan bod tijdens deze wandeling van enkele uren door een van de oudste stukjes Amsterdam.

De wandeling is als pdf te downloaden voor € 10.

Biljet van 25 gulden, in de jaren '70 van de vorige eeuw ontworpen door Robert (Ootje) Oxenaar. Gebaseerd op de gravure uit 1624 door Jan Harmensz Muller

Wie is wie

*Jan-Jaap Hangelbroek
tenor
lid sinds januari 2005*

Zong je in een ander koor? Doe je nog iets anders met muziek?

In mijn studententijd ben ik begonnen met zingen in een studentenkoor, toen in een close harmony-koor in de VS. Toen ik in Zuid-Afrika woonde, zong ik in het Johannesburg Bach Choir. Hierna in de Nottingham Harmonic Society in het VK.

Wat vind je leuk aan TKA?

Zingen op hoog niveau, prachtige stukken, en met gezellige mensen.

Welk concert, waaraan je meewerkte, is je het meest bijgebleven? En welk stuk zou je (nog eens) willen zingen?

Het mooiste stuk dat ik met TKA heb gezongen, is de *Hohe Messe*. In Engeland heb ik elk jaar de *Messiah* gezongen. Hoog tijd dat we dit prachtige werk gaan uitvoeren.

Heb je een favoriete vocalist, instrumentalist of orkest?

Ik heb de laatste tijd veel geluisterd naar opnames van Teodor Currentzis. Ik ben een fan van zijn opnames van Mozart Opera's. Een aantal jaren geleden trad hij met zijn orkest en koor op in het Muziekgebouw. Geweldige voorstelling.

Wat is voor jou het mooiste lied aller tijden?

Beim Schlafengehen van Richard Strauss, opname gezongen door Elisabeth Schwarzkopf.

Heb je – buiten het zingen – nog andere hobby's?

Koken, golfen.

Wat doe je in het dagelijks leven?

Ik werk als Directeur Risk & Compliance bij MUNT Hypotheken in Den Haag.

Wat is je favoriete vakantiebestemming?

Italië, vanwege de kunst, het landschap, het eten, en de Italianen.

Is er een boek dat je iedereen zou aanraden te lezen?

Blindganger van Michael Ondaatje.

Vertel eens iets verrassends over jezelf

Na mijn studie natuurkunde ben ik bij Shell gaan werken als Petroleum Engineer. Hier heb ik gedurende 2 jaar - 2 weken op 2 weken af - gewerkt op een offshore boorplatform midden in de noordelijke Noordzee, 150 km van de dichtstbijzijnde kust. Dat waren de Shetlandeilanden in het noorden van Schotland.

Met wie zou je wel een borreltje willen drinken?

Met andere koorleden. Nu we in het Vossius repeteren, missen we een kroeg zoals de Brabantse Aap, waar we met een select gezelschap na afloop van de repetitie gingen borrelen.

'Ik moet eigenlijk studeren'

In zijn online lessen deelde scheikundedocent Edwin Scholten de lesstof op in kleine stukjes. Die behapbare stukjes hielpen leerlingen ook om thuis aan het leren te gaan. Dat werkt voor koorleden misschien ook wel, bedacht hij.

Wat was de aanleiding om minimal studytips te geven?

Dat kwam door mijn werk. Voor leerlingen is vaak het probleem: hoe begin ik thuis met leren? 'Ik moet eigenlijk studeren', dat gevoel, maar hoe zet je nou dat stapje om het echt te doen? Die korte stukjes lesstof en korte tips hielpen. Koorleden kennen dat ook, dat: 'Ik moet eigenlijk studeren.' Maar als je wilt zingen, moet je altijd iets aanzetten in je lijf en dat weerhoudt je ervan om te beginnen. Je moet met iets makkelijk kunnen beginnen, iets kleins. Ik wilde voor koorleden ook van die minimale tips geven. Dat 'minimal' verwijst, net als in 'minimal music', naar eenvoud. Het doel is dat het thuis makkelijker wordt om een stuk muziek ter hand te nemen.

Hoe bedenk je de studietips?

Ik kijk per week naar het studierooster: welke nummers van Bach doen we, wat doen we verder? Daar schrijf ik dan iets over. Maar ik merkte de tweede keer al dat het te veel was. Ik kan beter één of twee dingen uitkiezen. Die tip om een paar keer het inzingen als koor op te nemen, bedacht ik omdat je als zanger altijd eerst je stem moet opwarmen, ook thuis. Je kunt zelf allemaal oefeningsstukjes doen, maar dan moet je steeds bedenken: welke nu, en welke nu? En dan moet je nog aan je bladmuziek beginnen. Als je nou een inzingbandje hebt, hoef je alleen maar de knop in te drukken. Maar bij nader inzien is het niet handig als iedereen het inzingen zelf opneemt. Dat kan beter een paar keer door één persoon worden gedaan. Dan kan het daarna op de site komen te staan.

Heb je je idee van tevoren met iemand besproken?

Ik heb het alleen bij het bestuur aangekaart. Daarna stuurde ik Willemijn een eerste opzet als voorbeeld en die reageerde enthousiast. Toen ben ik maar gewoon begonnen.

Hoe lang ga je het doen?

In principe wil ik het een jaar doen. Maar ik ga me wel meer beperken. Misschien één thema per keer; dan is het ook beter vol te houden. Ik wil op een gegeven moment wel weten of mensen iets doen met de tips en wat dan. Vindt iedereen het een bijdrage, een verrijking? Zo niet, dan kan ik er beter mee stoppen. Het is geen stokpaardje van me, het is een experiment.

Wat zijn de reacties van koorleden?

Van vrouwen krijg ik veel reacties: 'Leuk initiatief!', 'Fijn!' Van de mannen weet ik niet wat ze ervan vinden. Ik weet ook niet wat het effect is van mijn tips. Als iemand nu thuis meer gaat studeren, hoeft dat niet door de inhoud van de tips te komen. Het kan zijn dat een koorlid alleen al door het feit dat iemand studietips geeft, denkt: 'ik ga thuis toch maar eens wat doen'. Dan helpt het ook.

Marjolein Zinkstok

Hoe wil je dat...

- ▶ Jij thuis klinkt?
- ▶ Jij in je stemgroep klinkt?
- ▶ Jouw stemgroep klinkt?
- ▶ Jouw koor klinkt?
- ▶ Het stuk klinkt?
- ▶ Bezin je hierop bij de strofes die je studeert.
- ▶ Luister eens naar een ander koor. (youtube, spotify etc)
- ▶ Tot maandag!

Wie is wie

Elsbeth Kassies
alt
lid sinds november 2014

Zong je in een ander koor? Doe je nog iets anders met muziek?

Ik ben als 6-jarige begonnen met de blokfluit en speelde als middelbare scholier in een orkestje van de Vereniging voor Huismuziek. Toen ik 15 was, stapte ik over op de viool, en als student speelde ik viool in het Sweelinckorkest van de UvA. Na mijn pensioen pak ik de viool misschien wel weer op. Leuk in kwartetjes spelen en zo.

Wat vind je leuk aan TKA? Is er iets wat je graag anders zou willen zien?

Wat is er leuker dan samen muziek maken? Dus thuis nootjes studeren, dan wordt het tijdens de repetitie veel sneller echt Muziek. En het brede repertoire natuurlijk, van net geschreven tot eeuwen oud.

Welk concert, waaraan je meewerkte, is je het meest bij gebleven? En welk stuk zou je (nog eens) willen zingen?

Die hilarische met Merlijn Twaalfhoven buiten in de regen bij de Stopera natuurlijk. Wat een mop. En Bachs *Hohe Messe* wil ik nog wel eens zingen.

Heb je een favoriete vocalist, instrumentalist of orkest?

Ik heb een brede muzieksmaak, dus een echte favoriet heb ik niet. Maar Sting vind ik geweldig, en bijvoorbeeld ook Veronique Gens, in een ander genre. Holland Baroque is ijzersterk en vernieuwend. Maar in de auto luister ik ook naar Eminem.

Wat is voor jou het mooiste lied aller tijden?

Als ik dan echt moet kiezen: *Dido's klaagzang* in Dido en Aeneas van Purcell.

Heb je – buiten het zingen – nog andere hobby's?

Ik ben mentor van twee kinderen uit een zogeheten achterstandsgezin die de overstap van basis- naar middelbare school maken en daar wat hulp bij kunnen gebruiken. Zie www.schoolscool.nl. Van harte aanbevolen! Het is superleuk en dankbaar werk.

Wat doe je in het dagelijks leven?

Ik werk bij een interimbureau van de gemeente Amsterdam en doe interimmanagement of veranderkundige klussen in de gemeente.

Wat is je favoriete vakantiebestemming?

Ik kan weer niet kiezen. Er is zoveel moois in de wereld. Ik schrijf ook reisreportages voor een blad van de KBO/PCOB (niet doorvragen) en ben daarvoor o.a. in Italië, de zuidelijke staten van de VS, Malta en op een cruise geweest. Ik schrijf en manlief fotografeert (zijn vak). Heel romantisch. En met ons kampeerbusje gaan we regelmatig weekends weg.

Vertel eens iets verrassends of stoers over jezelf

Ik ben op 20-2-20 getrouwd, maar heb het nog steeds niet groter kunnen vieren dan met man en dochters.

Als er een film gemaakt zou worden over jouw leven, welke acteur of actrice speelt jou dan? En wat zou in die film de themamuziek of het themalied kunnen zijn?

Meryl Streep of Olivia Colman, die weten vast iets spannends van mijn brave leventje te maken.

Met als themalied *Shape of my heart* van Sting.

Met wie zou je weleens een borreltje willen drinken?

Eric Vloeimans

Colofon

Redactie:

Saskia Cohen, Bart Garssen, Daan Nijssen, Jos van Waterschoot, Marjolein Zinkstok

Met medewerking van:

Nelleke Reijs (vormgeving), Heleen Beekhuis, Arjen Berends, Jan-Jaap Hangelbroek, Elsbeth Kassies, Frits Rovers

De volgende ToniKA verschijnt december 2021.

Tekstbijdragen zijn altijd welkom, bijvoorbeeld voor de rubrieken 'Om te janken zo mooi' en 'In de stemming'. Als je een idee hebt, neem dan contact op met een van de redactieleden of stuur een mail naar marjolein.zinkstok@gmail.com